

Vida József¹

A sértett fogalma az új büntetőeljárási törvényben

Nem véletlen, hogy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) szabályozásának kialakulására, különösen a kodifikációs előkészítő munka egyes szakmai kérdéseire is kitekintve szeretnék néhány gondolatot megfogalmazni a sértett fogalmának meghatározásáról. Hiszen az Igazságügyi Minisztériumban folyó jogszabály-előkészítő munka közvetlenebb szakmai támogatása érdekében 2014. évben jelentős elméleti és gyakorlati tudással rendelkező jogászokból álló fórum, a Szakértői Testület jött létre, amelynek tagja volt – többek között – Blaskó Béla professzor úr is, aki szakmai tapasztalataival és tudásával jelentősen emelte a szakértői munka színvonalát.

Egészen pontosan a sértett fogalmának evolúciójával – ha egyáltalán beszélhetünk ilyenről (Fázsi 2012, 293.²) – kívánok foglalkozni, mivel a sértett fogalmának Be.-ben való rögzülése egy igen aktív, vitákat sem nélkülöző tanulságos egyeztetési folyamat kompromisszumos végeredménye.

Vajon miért fontos annyira a sértett definíciójának pontos meghatározása, és mi az akadálya a probléma végleges rendezésének? Kissé demagógnak tűnik úgy feltenni a kérdést, hogy az, akit például hamis vád eredményeként tévesen ítélnék el, vajon miért érzi fontosnak, hogy a sértetti jogok megillessék, esetleg pótmagánvádlóként felléphessen (Lásd Kiss 2017, 13.; Fázsi 2012, 292.³).

A Be. kodifikációja során a jogalkotó figyelmét nyilvánvalóan nem kerülhette el a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-i 2012/29/EU irányelvének (a továbbiakban: Áldozatvédelmi irányelv) definíciója,⁴ amely szerint „*áldozat*” az olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény

¹ Legfőbb ügyész, 2014. július 1. napjától 2017. március 31. napjáig, az Igazságügyi Minisztérium Büntetőjogi Jogalkotásért Felelős Helyettes Államtitkárság Büntető Eljárásjogi Főosztály vezetőjeként irányította az új büntetőeljárási kódex kodifikációjának munkafolyamatát.

² Fázsi László szerint a sértett fogalmának meghatározásában egy évszázad alatt lényegében mindössze annyi változás következett be, hogy 1973 óta a „jogos érdek” is annak elemét képezi.

³ A legtöbb szerző a definíció igénye kapcsán – nem véletlenül – elsősorban Király Tibort idézi.

⁴ Áldozatvédelmi irányelv 1. Fejezet 2. cikk (1) bekezdés a) i. pont.

következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést vagy gazdasági hátrányt. Ezzel azonban az „áldozat” definíciója nem teljes, hiszen a kört az Áldozatvédelmi irányelv tovább bővíti, hiszen idetartoznak a közvetlenül bűncselekmény következtében életét veszített személy családtagjai, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek.⁵

A konkrét fogalom meghatározás ellenére a nemzetközi elvárásoknak való megfelelés érdekében a jogalkotónak több, a következőkben írt problémás kérdésre kellett a lehető legoptimálisabb szabályozási megoldást megtalálnia.

(1) Állást kellett foglalni abban a kérdésben, hogy az Áldozatvédelmi irányelv mely csoportja felel meg leginkább annak a személyi körnek, akiket a hazai eljárásjogban a sértetti kategóriába besorolhatónak tartunk (nyilvánvalóan abban az esetben, ha a jogalkotó nem akar a sértett mellett újabb eljárási pozíciót létesíteni „áldozat” néven). Ez csak első látásra tűnik könnyű feladatnak. A másodikra azért nem, mert az 1998-as Be. sértettfogalma⁶ meglehetősen széles körű definíciót adott a sértettek vonatkozásán, ugyanakkor pont ez vezetett oda, hogy a gyakorlat a fogalmat annak nyelvtani jelentéstartalmától eltérve, szűkítően kezdte el értelmezni. A Kúria 90/2011. BK véleménye szerint a sértett fogalma alatt lényegében kizárólag az anyagi jogi értelemben vett passzív alany és az a személy értendő, akivel kapcsolatban a bűncselekmény tényállásában megfogalmazott eredmény (ha van ilyen) megvalósult, akár passzív alanyiség nélkül is. Ez pedig minden ügyben esetileg, külön vizsgálándó.⁷ Ez az értelmezés – álláspontom szerint – leginkább a pótmagánvád „zsilipfunkcióját” volt hivatott szolgálni, ugyanakkor nem felel meg maradéktalanul az Áldozatvédelmi irányelv tágabb meghatározásának.⁸

(2) Az irányelv szövegének fordítása tekintetében problémaként jelentkezett, hogy az angol *victim* szó megfelelő fordítása: „áldozat”, amely jogi szakkifejezés már

⁵ Áldozatvédelmi irányelv 1. Fejezet 2. cikk (1) bekezdés a) ii. pont.

⁶ 1998-as Be. 51. § (1) Sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.

⁷ 90/2011. BK vélemény a pótmagánvadás eljárás gyakorlati tapasztalatai alapján felmerült egyes jogértelmezést igénylő kérdésekről II. 1. pont.

⁸ A probléma annyira nem új keletű, hogy hasonló jogi dilemmával, tudniillik hogy a sértettre anyagi vagy eljárási fogalomként kell-e tekinteni, illetve az értelmezés milyen hatással van a közvádlo helyett fellépni jogosultak személyi körére, már Csemegi Károly 1882-es törvényjavaslatában is találkozhatunk: „Hogy tehát mindazok, a kiknek joga a büntett által közvetlenül megtámadtatott, a kir ügyész netaláni tétlensége vagy a jogot veszélyeztető enyhesége esetében is, igénybe vehessék a büntető törvények oltalmát: a jelen törvényjavaslat pozitív jogkört ruházott ugy azokra, a kik a büntetendő cselekmény által közvetlen joghátrányt szenvedtek, habár az őket károsító cselekmény nem is tartozik azok közé, a melyek miatt az eljárás a B. T. K. szerint a sértett fél indítványától van föltételezve”. (CSEMEGI 1882, 266.)

foglalt, és nem azonos személyi kört foglal magában, mint a sértett eljárásjogi fogalma.⁹ Kiss Anna szerint az utóbbi egyrésztől szűkebb abban az értelemben, hogy nem öleli fel azokat az áldozatokat, akikre a bűncselekmény kihatással volt, másrésztől pedig tágabb, mert a magyar büntetőeljárásban a hatályos szabályok értelmében sértettként nemcsak természetes személy, hanem jogi személy is fel léphet. A sértett/áldozat kettőssége abból is fakad, hogy az angol nyelv a *victim* szót használja, és ezt leginkább áldozatnak fordítják, de sértettet is értenek alatta, azonban az irányelvben foglalt követelményektől eltérően az áldozatoknak csak egy része kap aktív legitimációt a magyar büntetőeljárásban (KISS 2017, 14–15.).

Az ellentmondások feloldására végül az a megoldás mutatkozott a legoptimálisabbnak, hogy az 1998-as definíciót kiegészítették az Áldozatvédelmi irányelvnek megfelelően, egyben azt meghaladóan is, hiszen az új fogalom nyilvánvalóvá tette, hogy a büntetőeljárásban nem csak a természetes személy lehet sértett. Így került 2016-ban egyeztetésre az a szövegtervezet, amely szerint „sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette, ideértve azt is, aki a bűncselekmény közvetlen következtében testi, lelki sérelmet szenvedett, illetve akinek vagy amelynek a bűncselekmény közvetlen vagyoni hátrányt okozott”.¹⁰ Végül az utóbbi, nem taxatív felsorolást tartalmazó fordulat az egyeztetési folyamat eredményeként kikerült, és a korábbi rendelkezéshez képest – a normaszöveg pontosításai mellett – csupán a „közvetlenül” fordulat maradt meg olyan nívumként, amely teret adhat az elméleti és gyakorló jogászoknak arra, hogy a korábbi jogalkalmazói értelmezés vagy annak elvetése mellett érveljenek.

⁹ A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény 1. § (1) bekezdése szerint e törvény alkalmazásában *áldozat* a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy sértettje, valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként hátrányt, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el, ha

- a) magyar állampolgár,
- b) az Európai Unió bármely tagállamának állampolgára,
- c) az Európai Unió kívüli államnak az Európai Unióban jogszerűen tartózkodó állampolgára,
- d) Magyarország területén jogszerűen tartózkodó hontalan személy,
- e) emberkereskedelem áldozataként azonosított személy, valamint
- f) az állampolgársága szerinti államnak Magyarországgal kötött nemzetközi megállapodása vagy viszonyosság alapján erre jogosult.

¹⁰ Lásd: Előterjesztés a büntetőeljárásról szóló törvényről. Elérhető: www.kormany.hu/hu/dok?-page=5&source=5&type=302&year=2016#!DocumentBrowse (A letöltés dátuma: 2020. 01. 30.)

A Be. 50. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint az új fogalomban *egyértelmű utalás* történik a sértett személyt ért *közvetlen* sérelemre, vagyis hogy sértett az lehet, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette. Megítélésem szerint az „új” jelző és az „egyértelmű utalás” fordulat talán adhat némi kapaszkodót, de az eltérő értelmezés lehetőségét az indokolás szövege továbbra sem zárja ki annak ellenére, hogy ugyancsak a miniszteri indokolás tartalmazza más esetben azt, hogy „a törvény a büntető-eljárásban részt vevő személyeket érintő szabályozás körében a sértetteket érintően szemléletváltást tartalmaz”.

Az Igazságügyi Minisztérium képviselője a miniszteri indokolás vonatkozó részében rögzített jogalkotói szándékot egy 2017. évben tartott előadáson azzal magyarázta, hogy a „joggyakorlat ezt jelenleg is így értelmezi, azonban a közvetlenséget a normaszövegben is szükséges volt megjeleníteni”, ami látszólag arra utal, hogy az előadó a joggyakorlat korábbi értelmezését tartja irányadónak (KARA–SZENTMIHÁLYI–SOÓS 2018, 52.).

A Legfőbb Ügyészség által a Be. alkalmazásának kérdéseiről kiadott, LFNIGA//142/2019. számú Emlékeztető szerint a Be. 50. §-a a „közvetlenül sértette vagy veszélyeztette” kifejezést használja. Ez a korábbi Be. alkalmazása során a bírói gyakorlat által kialakított, 90/2011. BK véleményben körülírt sértetti fogalmat fedi le, ezért e vonatkozásban a korábbi gyakorlat folytatása indokolt, azaz a Legfőbb Ügyészség ugyancsak a korábbi bírói gyakorlat követését tartja megfelelőnek.

Békés Ádám álláspontja szerint a sértett fogalma az 1998-as Be. fogalmához képest ugyan alakilag csekély mértékben változott, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy a Be. elfogadná vagy fenntartaná a sértett már ismert és sok bizonytalansággal övezett korábbi fogalom meghatározását. „A kodifikáció során az sem volt cél, hogy a sértetti körre csupán a pótmagánvádó szabályozási fókuszának maradékaént tekintsünk, azaz olyan mesterséges – akár *contra legem* – korlátozások kerüljenek bevezetésre, amelyek a sértett fogalmát csak annak érdekében csonkítanák, hogy a pótmagánvád alkalmazási kereteit a joggyakorlat kordában tarthassa. Nem tartható az az álláspont sem, amely a sértettet a passzív alany, illetőleg a kár/vagyoni hátrány vagy más sértési/veszélyeztetési eredmény elszenvedőjének anyagi jogi sértett fogalmával azonosítja.” A sértett eljárási fogalmát az Áldozatvédelmi irányelv rendelkezéseire, valamint a Preambulumra és a Be. alapelveire tekintettel kell értelmezni, amely így nyilvánvalóan *más és szélesebb*, mint az említett anyagi jogi fogalom; ezzel együtt ugyanakkor a sértett fogalmába nem tartozik bele az áldozat fogalma (POLT 2018, 168–169.).

Fázi László tanulmányában a 3384/2018. (XII. 14.) AB határozat indokolásában kifejtettek elvi jelentőségére hívja fel a figyelmet, mivel álláspontja

szerint az túlmutat nem csupán a konkrét ügyön,¹¹ hanem a büntetőeljárást eredményező hamis vád miatti pótmagánvád lehetőségének problematikáján is (FÁZSI 2019, 15.).

Az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) a határozat indokolásában először is leszögezte, hogy a sértetti minőségnek, az egyéb feltételek teljesülésének és a kizáró körülményeknek a vizsgálata az egyedi ügyekben eljáró bíróságok feladata. Ennél azonban lényegesen fontosabb az a megállapítás, amelyet az AB a 90/2011. BK vélemény lényegének felhívását követően rögzített. E szerint a Be. hatálybalépése és a pótmagánvádlóra irányadó szabályozás megváltozása – különösen a Be. 50. §-ára és 54. §-ára, valamint a Be. 787. § (3) bekezdés *d*) pontjára figyelemmel – szükségessé teszi a BK vélemény felülvizsgálatát és a fenti megállapítások újragondolását annak érdekében, hogy a bíróságoknak szóló iránymutatás a Be. rendelkezéseivel összhangban álljon. Orvosolni szükséges továbbá a jogalkalmazás azon hiányosságát, amely a sértett mint büntető eljárásjogi, valamint a passzív alany mint büntető anyagi jogi fogalom viszonyának a rendezetlenségében, ennek következtében pedig a két büntetőjogi kategória következetlen és a jogbiztonság követelményeinek a sérelmét felvető alkalmazásában nyilvánul meg.

A konkrét ügyben az AB úgy ítélte meg, hogy az indítványozó vádindítványa alapján eljáró bíróságok nem az Alaptörvénnyel összhangban álló döntést hoztak akkor, amikor az indítványozót a hamis vád tárgyában indult büntetőügyben nem tekintették sértettnek, és emiatt a pótmagánvádlói fellépés lehetőségét nem tartották törvényesnek.¹²

Egyetérttek azzal, hogy az idézett AB-döntés elvi jellegű megállapításokat tartalmaz, ugyanakkor az indokolás vezérfonalat csak a konkrét ügyhöz ad. Arról nem is beszélve, hogy az AB valójában a korábbi bírósági gyakorlat iránymutatásainak megfelelő eljárást kérte számon az eljáró bíróságokon, vagyis azt, hogy az indítványozó sértetti minőségének a hiányát a bíróságok a törvényi tényállás és a konkrét eset összes körülményének az érdemi vizsgálata nélkül állapították meg, ami számomra némileg ellentmondásossá teszi azt a megállapítást, amely

¹¹ A konkrét ügyben első- és másodfokon is olyan bírósági döntés született, amelynek indokai szerint a hamis vád bűncselekménye a Btk. XXVI. Fejezetében, az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények között található. A bűncselekmény jogi tárgya az igazságszolgáltatás rendje és a hatóságok törvényes működése, valamint az igazságszolgáltatás zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek. Természetes személy esetében ezért a bűncselekmény nem okoz közvetlen érdeksérelmet és ennek megfelelően *csupán származékos sértetti pozíciót eredményez*. Mindennek következtében az indítványozó az adott bűncselekmény vonatkozásában nem minősült sértettnek, és nem volt törvényes lehetősége arra sem, hogy pótmagánvádlóként lépjen fel.

¹² 3384/2018. (XII. 14.) AB határozat a Gödöllői Járásbíróság 5.B.48/2016/2. számú végzése és a Budapest Környéki Törvényszék 14.Bf.227/2016/2. számú végzése alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről IV. 2.7. és IV. 3.2. pont.

a jogalkalmazói gyakorlat hiányosságára vonatkozik. A kérdés súlyát azonban mi sem igazolja jobban, mint az, ha az egyedi ügyben a bíróság a joggyakorlat által lefektetett elveknek megfelelő tesztet elmulasztja vagy nem helyesen alkalmazza, akkor az az Alaptörvényből fakadó jogok korlátozásához vezethet.

Ha csupán a jogász kreativitáson múlna a megoldás, lehet, hogy már nem is kellene a sértetti fogalomról mint problémáról beszélnünk, de mivel a kérdés jóval összetettebb (részletesen FÁZSI 2012, 292–301.),¹³ továbbra is a következő dilemmák merülnek fel, már a jogalkotás szintjén.

(1) Indokolt-e esetleg a sértett fogalmi kategóriájának részletesebb meghatározása? Egyáltalán lehet-e az Áldozatvédelmi irányelv követelményrendszerére figyelemmel kidolgozott, minden problémás kérdésre gyógyírrel szolgáló konkrét szövegjavaslatot kidolgozni, amely a jogalkalmazók és a jogtudósok számára sem hagy lehetőséget értelmezési vitára? Álláspontom szerint nem. Egy kazuisztikus irányba mutató fogalmi megközelítés ellen szól többek között az a tapasztalat is, hogy a Be. első szövegjavaslata az egyeztetés – szükségszerűen kompromisszumokkal lezárt – folyamatában jócskán megfogyatkozott (részletesen: BÉKÉS 2018, 115–126.; KISS 2017, 15–18.).

(2) Amennyiben viszont valójában a pótmagánvád „zsilipszabályozása” lenne a fő kérdés, akkor egész egyszerűen az *input* oldalt kellene tételesen a konkrét bűncselekmények megjelölésével meghatározni (FÁZSI 2019, 15.),¹⁴ ami világos helyzetet teremtene a jogalkalmazók számára. Könnyű azonban azt is belátni, hogy ez a szabályozási megoldás teljesen ellentétes lenne a Be.-koncepcióban meghatározott irányelvek¹⁵ közül az *egyszerűség* követelményével.

Mindezek alapján jelenleg a jogalkalmazók – megítélésem szerint – nem hagyatkozhatnak másra, mint a bírói gyakorlat iránymutatásaira, szerencsésebb esetben annak esetleges változására, ugyanis – a 3384/2018. (XII. 14.) AB határozat indokolásában kifejtettekkel egyetértve – magam is úgy látom, hogy szükség van a 90/2011. BK vélemény újragondolására a Be. jogalkotói szándékának tükrében és a nemzetközi elvárásoknak megfelelően. Utóbbi gondolatot erősíti, hogy az Európai Parlament által az áldozatvédelmi irányelv végrehajtásáról 2018. május 30-án kiadott állásfoglalás szerint továbbra is gondot jelent,

¹³ Lásd a sértetti fogalom kialakulásának történetéről és a fogalmi meghatározás problematikájáról részletesebben FÁZSI 2012, 292–301.

¹⁴ Egy ilyen verziót komolyabb támogatás hiányában a Be. kodifikációjának előkészítése során is elvetettek, illetve a javaslat szakmai körökben sem ismeretlen.

¹⁵ A Kormány által 2015. február 11-én elfogadott, az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveiről szóló előterjesztés 1.2.1. pont. Elérhető: <https://tinyurl.hu/o42S> (A letöltés dátuma: 2020. 01. 09.).

hogy a tagállamokban eltérő a sértett fogalma, és több tagállamban szűkebb, mint a kriminológiai értelemben vett áldozat (KISS 2019, 66.).

A sértett definíciójának jelentősége azonban nem degradálható csupán a szövegezési kérdés problémájára, hiszen az áldozatvédelem fontosságának felismerése nem olyan régen vált egy szükségszerűen szemléletváltáshoz vezető folyamat részévé (BÉKÉS 2011, 65.).¹⁶ Megítélésem szerint nagyon helyesen.

Befejezésül Bárd Károlynak a sértetti nyilatkozat bevezetésével kapcsolatban tett, a lényegét találóan megragadó megjegyzését idézném, amely szerint az áldozat megszólaltatása pusztán annak a felismerését jelzi, hogy legyen bár a büntetőjog a közjog része, *az absztrakt jogrend, az elvont erkölcsi rend bizony nagyon is konkrét egyéni fájdalmak, szenvedések közvetítésével sérül* (BÁRD 2019, 17.).

Irodalomjegyzék

- BÁRD Károly (2019): Az út az igazsághoz – büntetőeljárás törvényünk a jogállami elvek tükrében. *Belügyi Szemle*, 67. évf. 3. sz. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.3.1>
- BÉKÉS Ádám (2011): A sértett helyét követel magának. In GÁL István László szerk.: *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécs, PTE ÁJK.
- BÉKÉS Ádám (2018): A mostohagyerek álma – lehet-e önálló eljárásjogi sértett-fogalom? In KARSAI Krisztina – FANTOLY Zsanett – JUHÁSZ Zsuzsanna – SZOMORA Zsolt – GÁL Andor szerk.: *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, SZTE ÁJK. 115–126.
- CSEMEGI Károly (1882): *Magyar bűnvádi eljárás a törvényszékek előtt*. Budapest, Franklin.
- FÁZSI László (2012): A sértett fogalmának dilemmái. *Magyar Jog*, 59. évf. 5. sz. 292–301.
- FÁZSI László (2019): Hamis vád és pótmagánvád. *Ügyvédek Lapja*, 58. évf. 3–4. sz.
- KARA Ákos – SZENTMIHÁLYI-SOÓS Viktória (2018): A sértett jogai az új büntetőeljárásról szóló törvényben. *Fontes Iuris*, 1. sz. 50–56.
- KISS Anna (2017): A sértett szerepének változása az új büntetőeljárás törvényben. *Magyar Rendészet*, 17. évf. 5. sz. 11–21.
- KISS Anna (2019): A sértett aktív legitimitációjának minimális szintje az európai modellek és az EU irányelvei alapján 2. *Ügyészégi Szemle*, 4. évf. 4. sz. 66–71.
- POLT Péter szerk. (2018): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez. I.* Budapest, Wolters Kluwer.

¹⁶ Békés Ádám a 2011. évben megjelent tanulmányában ugyan utal a jogalkotói nyitottságra, mégis álláspontja szerint ettől függetlenül „a büntetőeljárásnak ma sem a sértett kártalanítása a célja, hanem a büntetőjogi felelősség elbírálása és marasztalás esetén a megfelelő szankció alkalmazása”.